

Αποτυπώνοντας το προβιομηχανικό και βιομηχανικό παρελθόν της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης

Έκθεση φωτογραφίας
στο πλαίσιο της δράσης
Τόποι Μνήμης - Σημεία Ζωής

Αποτυπώνοντας το προβιομηχανικό και βιομηχανικό παρελθόν της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης

ΕΚΘΕΣΗ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ

Αποθήκη Τελωνείου, Λιμάνι Αλεξανδρούπολης

ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΕΚΘΕΣΗΣ

26-9-2025 έως 19-12-2025

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ - ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΘΕΣΗΣ

Στέργιος Καράβατος

ΚΕΙΜΕΝΑ

Θεόδωρος Πριγγόπουλος

Υπ. Δρ. αρχιτέκτων μηχανικός, προϊστάμενος ΥΝΜΤΕΑΜΘ

Παντελής Πετρίδης

Αρχιτέκτων μηχανικός ΥΝΜΤΕΑΜΘ, Δρ. ΑΣΚΤ

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΝΤΥΠΟΥ

Παντελής Πετρίδης, Στέργιος Καράβατος

ΕΚΤΥΠΩΣΗ ΕΝΤΥΠΟΥ

2K Project, Κομοτηνή

Η έκθεση φωτογραφίας της ΥΝΜΤΕΑΜΘ με τίτλο *Αποτυπώνοντας το προβιομηχανικό & βιομηχανικό παρελθόν της Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης* πραγματοποιείται στο πλαίσιο της κοινής συμμετοχής με το **Εθνολογικό Μουσείο Θράκης** στις εκδηλώσεις για τις Ευρωπαϊκές Ημέρες Πολιτιστικής Κληρονομιάς 2025, με γενικό τίτλο δράσης **Τόποι Μνήμης - Σημεία Ζωής**

Φωτογραφία εξωφύλλου:

Βιομηχανικό συγκρότημα Κλωστοϋφαντουργίας Τζιβρε, Σουφλί

Φωτογραφία αριστερά:

Μεταλλουργικό Συγκρότημα, Λιμενάρια, Θάσος

Αποτυπώνοντας το προβιομηχανικό & βιομηχανικό παρελθόν της Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης

Η εκβιομηχάνιση που γνώρισε η περιοχή της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα έως και την αποβιομηχάνισή της στα τέλη του 20^{ου} αιώνα, έχει αφήσει ισχυρό το αποτύπωμά της τόσο στα αστικά κέντρα όσο και στα τοπία της υπαίθρου.

Όλες οι ιστορικές κτηριακές υποδομές των εργοστασίων, αλλά και οι μηχανές, τα εργαλεία, οι εγκαταστάσεις, τα δίκτυα, τα αρχεία, σημερινά κατάλοιπα της βιομηχανίας, συνθέτουν ένα εξαιρετο δείγμα πολιτιστικού αποθέματος, μάρτυρες αυτής της ιστορικής περιόδου των ραγδαίων ριζικών αλλαγών στην παραγωγική ιστορία της περιοχής.

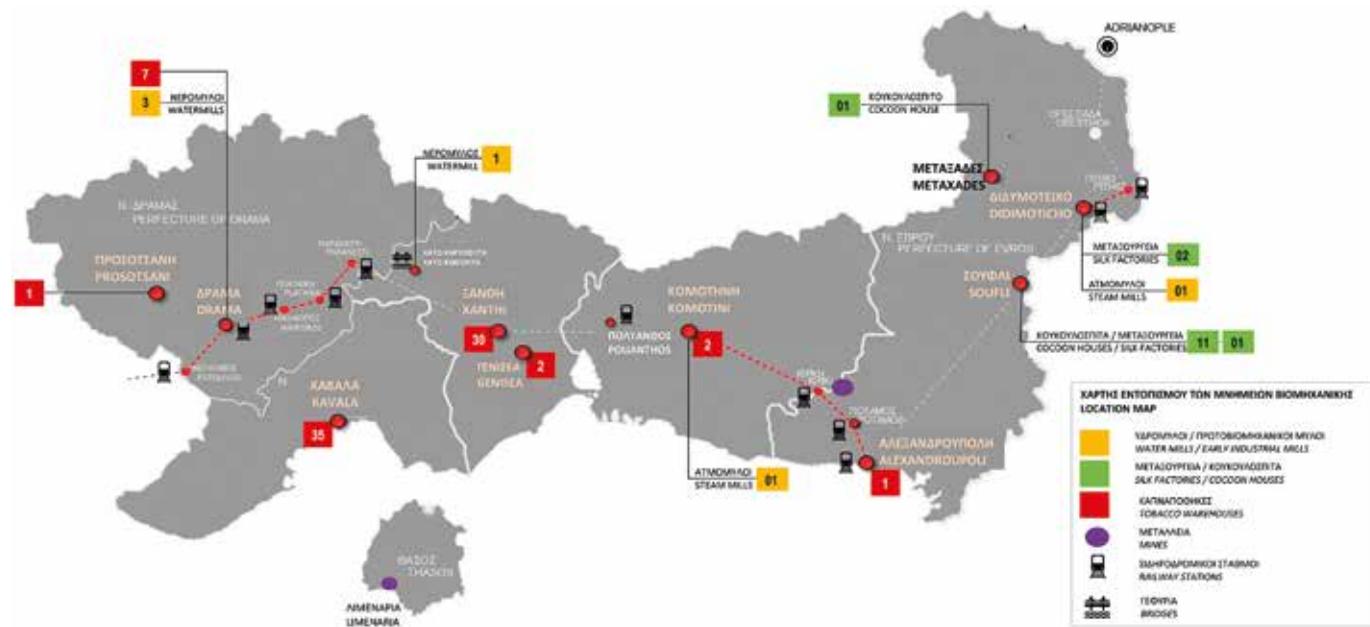
Η ιστορική αυτή πορεία, μαζί με τις νέες αξίες που δημιουργήσε, αποτελεί σημαντικό μέρος της ιστορικής ταυτότητας κάθε τόπου και κομμάτι της πολιτιστικής του κληρονομιάς και τα βιομηχανικά μνημεία, ως η «νέωτερη» κατηγορία μνημείων, εντάσσονται στον μακρύ κατάλογο της πλούσιας πολιτιστικής κληρονομιάς της Ελλάδας. Τα βιομηχανικά μνημεία γίνονται η κυριότερη μαρτυρία, της ιστορικής περιόδου του 19ου και 20ου αιώνα, στον τόπο παραγωγής μέσα στο εργοστάσιο και στον τρόπο ζωής έξω απ' αυτό, αντανακλώντας τους νέους ρυθμούς της τεχνολογικής ανανέωσης στην παραγωγική και οικονομική οργάνωση των κοινωνιών.

Τα εργοστάσια, οι ιστορικοί σιδηρόδρομοι, οι γέφυρες, οι μηχανές, τα εργαλεία και εν γένει τα κατάλοιπα της προβιομηχανικής και βιομηχανικής κληρονομιάς, μπορούν να αξιολογη-

θούν και να κατανοηθούν ως ενότητα, αφού καταγραφούν και μελετηθούν προσεκτικά.

Οι πρώτες προσπάθειες για τη συστηματική καταγραφή και μελέτη του βιομηχανικού φαινομένου και την προστασία της τεχνικής και βιομηχανικής κληρονομιάς στην Ελλάδα, ξεκίνησαν τη δεκαετία του 1980 από το Υπουργείο Πολιτισμού, παράλληλα και σε συνεργασία και με άλλους φορείς και Ιδρύματα. Το ΥΠ.ΠΟ. εκκινεί εργασίες καταγραφής, αξιολόγησης και χαρακτηρισμού προβιομηχανικών και βιομηχανικών κτηρίων και συνόλων ως «ιστορικών διατηρητέων μνημείων», με την Ομάδα Βιομηχανικής Αρχαιολογίας που δημιουργήθηκε στη Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού το 1989. Το έργο αυτό συνεχίζεται επί δεκαετίες, με τη συνεισφορά των Εφορειών Νεωτέρων Μνημείων οι οποίες κατέγραψαν, μελέτησαν, αξιολόγησαν, τεκμηρίωσαν και συνέταξαν τις εισηγήσεις για τον χαρακτηρισμό ως διατηρητέων μνημείων πολλών δεκάδων βιομηχανικών κτηρίων και συγκροτημάτων. Στην περιοχή της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, το έργο της καταγραφής συνεχίζει η Υπηρεσία Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (ΥΝΜΤΕΑΜΘ) που, ως συνεχιστής του προηγούμενου έργου, το εμπλουτίζει αδιάλειπτα.

Τη συστηματική καταγραφή και ταξινόμηση των στοιχείων βιομηχανικής κληρονομιάς ακολουθεί η διεπιστημονική έρευνα, η συγκριτική ανάλυση / κριτική προσέγγιση και η αξιολόγηση τους, με εργαλεία και κριτήρια όπως αυτά συστημα-

Επιμέλεια χάρτη: Θεόδωρος Πριγγόπουλος

τοποιούνται και ορίζονται από τις Διεθνείς Νόρμες, Χάρτες και Συμβάσεις. Ένα πεδίο έρευνας και μελέτης όπου συνδέονται η τεκμηρίωση του υλικού αλλά και άυλου καταλοίπου με τη χωρική, γεωγραφική και ανθρώπινη διάσταση, τις κοινωνικές σχέσεις, τους τρόπους ζωής, τις πολιτισμικές εκφράσεις. Έτσι, μας επιτρέπεται όχι μόνο να αποκρυπτογραφήσουμε τη φυσιολογία μιας ιστορικής παραγωγικής μονάδας εργασίας, αλλά

και να την επανεντάξουμε στον σύγχρονο αστικό και περιαστικό χώρο, ώστε να καταστεί προσιτή και ελκυστική για το ευρύ κοινό. Πάνω σ' αυτές τις υποδομές, μπορεί να διαμορφωθεί ένα νέο μοντέλο τοπικής βιώσιμης ανάπτυξης, όπου μπορούν να ενταχθούν οι χαράξεις θεματικών διαδρομών Βιομηχανικής Κληρονομιάς, όπως οι δρόμοι του καπνού, των μεταλλείων, του μεταξιού, των ιστορικών δικτύων μεταφορών κ.α.

Μυλικά Συστήματα

Η εκμετάλλευση της ενέργειας που εκλύεται κατά τη ροή του νερού και η αξιοποίηση της για την παραγωγή έργου μέσα από την κίνηση της κατάλληλης μηχανικής διάταξης συγκαταλέγονται στα σημαντικότερα ανθρώπινα επιτεύγματα, σηματοδοτώντας τη μετάβαση του τεχνικού πολιτισμού στην προβιομηχανική εποχή. Η γεωμορφολογία του φυσικού περιβάλλοντος της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης ευνόησε τη χρήση της υδροκίνησης κατά την παραγωγική διαδικασία της κατεργασίας πρώτων υλών από τον 16ο αιώνα, με αποτέλεσμα την εγκατάσταση των πρώτων προβιομηχανικών υποδομών, νερόμυλων ή «ρεματόμυλων», κατά μήκος χειμάρρων και ρεμάτων. Οι περισσότεροι νερομύλοι που συναντούμε στην περιοχή, φέρουν οριζόντιο υδροτροχό, όπως οι χαρακτηρισμένοι από το ΥΠΠΟ ως «ιστορικά διατηρητέα μνημεία», τρεις μύλοι στις πηγές της Αγίας Βαρβάρας στη Δράμα, αλλά και ο νερόμυλος στον οικισμό Κάτω Καρυόφυτο, στο Νομό Ξάνθης. Η οργανική τους σύνδεση με το υδάτινο φυσικό στοιχείο, αποτυπώνει την

οικονομική και τεχνολογική εξέλιξη των τοπικών κοινωνιών, σε μια χρονική περίοδο του ανθρώπινου πολιτισμού κατά την οποία η σχέση παραγωγής και φυσικού περιβάλλοντος δεν ήταν απαραίτητα ανταγωνιστική.

Στην εξέλιξή τους, οι μηχανικές διατάξεις και η παραγωγική διαδικασία εκσυγχρονίζονται σταδιακά, με την εισαγωγή της ατμοκίνησης, της μηχανής εσωτερικής καύσης και τελικά της ηλεκτρικής ενέργειας, σε συντονισμό με τα επιτεύγματα της βιομηχανικής επανάστασης, που έχει ήδη συντελεστεί στην Ευρώπη και των αυξανόμενων απαιτήσεων της συστηματοποιημένης βιομηχανικής παραγωγής.

Νερόμυλος στο Κάτω Καρυόφυτο, Νομός Ξάνθης

Σηροτροφεία - Μεταξουργεία

Οι απαρχές της οικοτεχνικής ενασχόλησης με το μετάξι στις περιοχές του βιλαετίου της Ανδριανούπολης ανάγονται στον 16ο αιώνα, ενώ έως τα τέλη του 19ου αιώνα, η σηροτροφική παραγωγή έχει μεταβεί σε πρωτοβιομηχανικό στάδιο. Το Διδυμότειχο και οι γύρω οικισμοί, όπως το Σουφλί και οι Μεταξάδες, μετατρέπονται σε σημαντικά σηροτροφικά κέντρα, ενώ παράλληλα, αναπτύσσεται διεθνής εξαγωγική δραστηριότητα. Η σηροτροφία, ως παραγωγική βάση της τοπικής οικονομίας, συντελεί στην αστική συγκρότηση των οικισμών, ιδιαίτερα του Σουφλίου, διαμορφώνοντας τον τοπικό αρχιτεκτονικό χαρακτήρα. Η παραπάνω συνθήκη αποτυπώνεται στην εξέλιξη της κατοικίας: αρχικά, οι χώροι διημέρευσης συνυπάρχουν με τους χώρους παραγωγής, ενώ στη συνέχεια, διαμορφώνεται ένας νέος τύπος κατοικίας, «εργοστασιακού» χαρακτήρα, το κουκούλοσπιτο ή «μπιτζικλίκι», που προσαρμόζεται στις απαιτήσεις της παραγωγής. Η συσσώρευση πλούτου, αποτέλεσμα της αυξημένης εμπορικής δραστηριότητας, ωθεί στη συγκρό-

τηση μιας νέας αστικής τάξης, η οποία διεκδικεί την παρουσία της στον αστικό χώρο. Εμφανίζονται τα αρχοντικά, επίσης κατοικίες μέσα από την επιβλητική τους παρουσία, ενώ μεταφέρουν δυτικά αρχιτεκτονικά πρότυπα που συνδυάζονται με βιομηχανικά στοιχεία.

Στις αρχές του 20ου αιώνα, η εκβιομηχάνιση οδηγεί στην κλιμάκωση της παραγωγής με την ίδρυση βιομηχανικών μονάδων. Το βιομηχανικό σύνολο του μεταξουργείου Τζίβρε δεν αποτελεί μόνο τεκμήριο βιομηχανικής ιστορίας, αλλά και μαρτυρία της τοπικής κοινωνικής ιστορίας, ως τόπος εργασίας, οικονομικής συνδιαλλαγής και κοινωνικών διεκδικήσεων.

Βιομηχανικό συγκρότημα Κλωστοϋφαντουργίας Τζίβρε, Σουφλί

Καπναποθήκες

Αιχμή της οικονομικής, τεχνολογικής και βιομηχανικής εξέλιξης της περιοχής, κατά τον 19ο και 20ο αιώνα, αποτέλεσε η καλλιέργεια και η εμπορική επεξεργασία των τοπικών ποικιλιών καπνών, αναγνωρισμένων διεθνώς για τα μοναδικά αρωματικά χαρακτηριστικά τους. Καθώς η καλλιέργεια του καπνού λαμβάνει τη μορφή μονοκαλλιέργειας, ξεκινά η αλματώδης άνθιση του καπνεμπορίου, οδηγώντας στη συστηματοποίηση και στη συνέχεια στην εκβιομηχάνιση της παραγωγής. Πόλεις όπως, η Θεσσαλονίκη, οι Σέρρες, η Δράμα, η Καβάλα, η Γενισέα και η Ξάνθη, από τα μέσα του 19ου αιώνα, εξελίσσονται σε καπνικά κέντρα διεθνούς εμβέλειας, προσελκύοντας και το ενδιαφέρον των ξένων μονοπωλίων, λόγω της υψηλής ποιότητας της πρώτης ύλης. Παράλληλα, δημιουργείται σημαντική κτηριακή υποδομή.

Στις αρχές του 20ου αιώνα, ο κλάδος παραμένει σε άνθιση, απορροφώντας ως εργατικό δυναμικό μεγάλο μέρος του προσφυγικού πληθυσμού που θα βρεθεί στην περιοχή μετά τη

Μικρασιατική καταστροφή (1919-1922). Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος λειτουργεί ανασταλτικά για τη διατήρηση της ανάπτυξης, ενώ, μεταπολεμικά, η ίδρυση του Εθνικού Οργανισμού Καπνού (ΕΟΚ), ενός κρατικού φορέα για τη διαχείριση της καπνικής παραγωγής, οδηγεί στην ανοικοδόμηση μιας σειράς κτηριακών υποδομών που ακολουθούν τα πρότυπα της αρχιτεκτονικής του μοντέρνου κινήματος.

Οι καπναποθήκες, ως διαχρονικά τοπόσημα, είναι αναπόσπαστα στοιχεία της εικόνας των αστικών κέντρων της ευρύτερης περιοχή, ενώ ταυτόχρονα αποτελούν ιστορική μαρτυρία ενός αξιόλογου παρελθόντος, συνυφασμένου με την οικονομική πρόοδο, αποτυπώνοντας τον τρόπο παραγωγής και τις συνθήκες εργασίας της εποχής.

Καπναποθήκη, Καβάλα

Μεταλλευτικοί Τόποι - Συγκροτήματα Μεταλλουργίας

Οι δομικές αλλαγές που συντελούνται στην παγκόσμια οικονομία κατά τον 19ο αιώνα, με την αλματώδη τεχνολογική εξέλιξη της βιομηχανίας και την ανάπτυξη των διεθνών μεταφορών, ιδιαίτερα του σιδηροδρόμου, κάνει τα μέταλλα περιζήτητα ως πρώτες ύλες. Η Θάσος, ήδη από τον 7ο π.Χ. αιώνα, αποτελούσε γνωστό μεταλλευτικό κέντρο. Το 1903, η Γερμανική εταιρία “SPEIDEL - Pforzheim” λαμβάνει από την Οθωμανική κυβέρνηση το δικαίωμα εκμετάλλευσης των μεταλλευμάτων του νησιού και ξεκινά μια έντονη εξορυκτική δραστηριότητα, σε βιομηχανική κλίμακα, στην περιοχή Βούβες. Παράλληλα, κτίζεται ένα εμβληματικό κτήριο, γνωστό ως «Παλατάκι», στο οποίο στεγάζονταν οι διοικητικές λειτουργίες, τα χημικά εργαστήρια και η κατοικία του Διευθυντή. Η εντατική μεταλλευτική δραστηριότητα συνεχίζεται με διακυμάνσεις καθ' όλη τη διάρκεια του πρώτου μισού του 20ου αιώνα, με την παρουσία εταιρειών ελληνικών και ξένων συμφερόντων, σε άμεσο συντονισμό με τις παγκόσμιες οικονομικές και πολιτικές εξελίξεις, μέχρι την

οριστική της παύση το 1962. Το μεταλλευτικό συγκρότημα, ως ιστορικός τόπος, αλλά και τα επιμέρους κτήρια του βιομηχανικού συνόλου, αποτελούν ιστορικά τεκμήρια μιας παραγωγικής δραστηριότητας μεγάλης κλίμακας για τα ελληνικά δεδομένα, με διεθνή ακτινοβολία, που συνέβαλλε στη διαμόρφωση της οικονομικής πραγματικότητας της χώρας, υπερβαίνοντας τα τοπικά όρια. Παράλληλα, φέρει κοινωνικό περιεχόμενο, ως τόπος εργασίας μιας αναδυόμενης εργατικής τάξης, αποτελώντας σημείο αναφοράς στη διαμόρφωση των ανθρώπινων σχέσεων, των κοινωνικών δεσμών και της μνήμης, που συνθέτουν το συνδυαστικό υλικό της τοπικής κοινωνίας σήμερα.

Μεταλλουργικό Συγκρότημα, Λιμενάρια, Θάσος

Δίκτυα Χερσαία / Θαλάσσια

Η αυξημένη εμπορική διοχέτευση πρώτων υλών από την Οθωμανική Ανατολική Μακεδονία και Θράκη προς τις εκβιομηχανισμένες χώρες της κεντρικής και βόρειας Ευρώπης, στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, επιβάλλει τη δημιουργία ενός νέου, ολοκληρωμένου χερσαίου και θαλάσσιου συστήματος συγκοινωνιών. Δημιουργούνται δύο κάθετοι σιδηροδρομικοί άξονες σύνδεσης, της Αδριανούπολης με το Dedeagac (Αλεξανδρούπολη) της Θεσσαλονίκης με τη Μιτροβίτσα και στη συνέχεια η ενωτική γραμμή Θεσσαλονίκης – Κωνσταντινούπολης. Κατά μήκος των αξόνων, που διέρχονται από πόλεις όπως η Δράμα, η Ξάνθη, η Κομοτηνή και η Αλεξανδρούπολη, κατασκευάζονται αξιόλογα κτήρια υποδομών. Στο χερσαίο δίκτυο μεταφορών ανήκουν και τα γεφύρια, τοποθετημένα σε σημεία ποταμών, παραποτάμων και ρεμάτων, με σκοπό τη διασφάλιση της διέλευσης ανθρώπων, προϊόντων και εμπορευμάτων. Πρόκειται για έργα υψηλής τεχνικής, αξιόλογα δείγματα της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του 19ου αιώνα, ενώ αποτελούν εξαιρετικά

παραδείγματα ένταξης ανθρώπινης δραστηριότητας στο φυσικό περιβάλλον. Ταυτόχρονα με την κατασκευή του σιδηροδρομικού δικτύου, η Αλεξανδρούπολη, εξελίσσεται σε επίγειο της Θρακικής ενδοχώρας, χάρη στη δημιουργία ενός σύγχρονου, για την εποχή, εμπορικού λιμανιού. Η κατασκευή του Φάρου της Αλεξανδρούπολης εντάσσεται σ' ένα ιστορικό πλαίσιο γεωστρατηγικών, διοικητικών και τεχνολογικών αλλαγών, καθώς και αναδιαρθρώσεων της ναυσιπλοΐας και του παγκόσμιου εμπορίου. Τα δίκτυα μεταφορών της ευρύτερης περιοχής, στην ιστορική τους εξέλιξη, αποτυπώνουν τα κανάλια της διασυννοριακής επικοινωνίας, στο πλαίσιο μιας εμπορικής και πολιτισμικής ανταλλαγής που λειτουργεί ενωτικά μεταξύ λαών που συνυπάρχουν στον ίδιο γεωγραφικό χώρο.

Αριστερά: Περιστροφική Γέφυρα Σιδηροδρομικού Σταθμού Δράμας
Δεξιά: Γεφύρι, Ακράϊος Σατρών, Νομός Ξάνθης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΗΜΕΡΕΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ - 2025

Αρχιτεκτονική Κληρονομιά - Γεφυρώνοντας το παρελθόν με το μέλλον

Έκθεση φωτογραφίας στο πλαίσιο της δράσης
Τόποι Μνήμης - Σημεία ζωής

ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ
ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ

ΣΥΝΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΧΟΡΗΓΙΑ

ΜΕ ΤΗ ΣΤΗΡΙΞΗ

ΔΗΜΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΗΣ

ΥΙΟΙ Α. ΠΑΝΤΑΖΙΔΗ ΟΕ
Εμπορία - Επεξεργασία Ξύλου

ΑΑΔΕ
Ανεξάρτητη Αρχή
Δημοσίων Εσόδων

